

מדוע ארה"ב הסירה את סנקציות הנפט על איראן?

מאת ד"ר עילי רטיג

מבט מבס"א מס' 2,370, 22 במרץ 2026

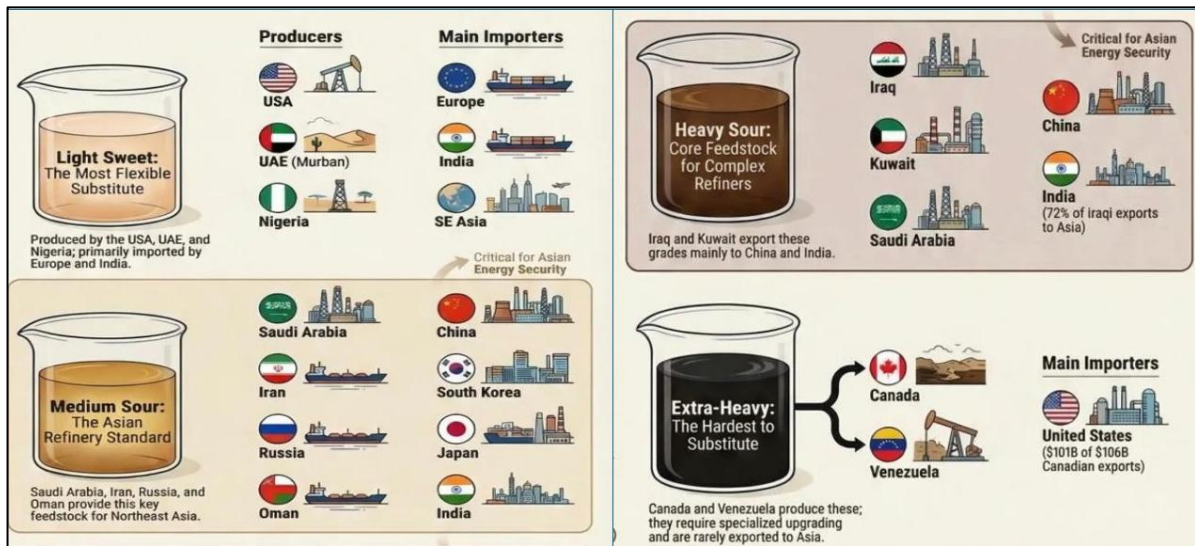
תקציר: ב-20 במרץ 2026 הודיעה ארצות הברית על הסרה זמנית של הסנקציות על מכירה ומסירה של נפט איראני הנמצא בלב ים, למשך שלושים יום. ההיתר תקף רק לנפט שהועמס על מכליות עד יום ההודעה, ושייפרק עד 19 באפריל. המהלך אינו מהווה מחווה לאיראן, אלא נועד להזרים במהירות לשוק העולמי עשרות מיליוני חביות שכבר הופקו. בכך, מקווה ארצות הברית להקל על מחירי האנרגיה בעקבות השיבושים החמורים במצר הורמוז, ולייצר לעצמה מרחב להגשים את מטרות המלחמה.

לפי ההערכות, ערב המלחמה צפו בים כ-140 מיליון חביות של נפט איראני. מדובר בנפט שהופק והועמס על מכליות, וברובו המכריע עבר את מצר הורמוז עוד לפני פרוץ המלחמה. הסינים רכשו את רוב הנפט הזה, אך הותירו אותו בלב הים משום שהמאגרים שלהם כבר מלאים בנפט מהסוג שיש לאיראן (נפט "בינוני-חמוץ"), וכך עקב הקשיים שנבעו מהסנקציות על המערכת הבנקאית האיראנית והגבילו את מכירתו של הנפט מחדש ללקוחות אחרים. כך נוצר מצב שבו מכליות נפט איראני ישבו חודשים ארוכים ללא שימוש, אף שהנפט עצמו כבר נמכר בחלקו הגדול אך לא הגיע לצרכן הסופי.

המהלך שארה"ב נוקטת בו כעת יאפשר למדינות לרכוש את הנפט הזה כדי להרגיע את השוק במהירות. מכיוון שחלק ניכר מהנפט כבר נמכר לסין אך עדיין נמצא בים, וושינגטון מייצרת מסגרת גמישה לשחרר את המטענים הללו, באופן שיאפשר את מכירתם מחדש ביפן, הודו, דרום קוריאה ומדינות נוספות באסיה. גם אם הסינים יחליטו לקחת את כל הנפט לעצמם, התוצאה עדיין תהיה הקלה על השוק, משום שסוגי נפט דומים, ובראשם נפט רוסי בינוני-חמוץ, יוכלו לזרום ללקוחות אחרים באסיה במקום לסין. לפי שר האנרגיה האמריקני, המכליות הללו [יכולות להתחיל להגיע לנמלי אסיה בתוך שלושה עד ארבעה ימים](#).

לסוג הנפט יש חשיבות מרכזית בהקשר זה שכן הוא קובע מי יוכל ליהנות מהמהלך האמריקני. סוגי נפט מוגדרים לפי שני מדדים מרכזיים: צפיפות הנפט ("קל" לעומת "כבד"), ותכולת גופרית ("מתוק" לעומת "חמוץ"). השילוב ביניהם משפיע על עלויות השינוע והזיקוק, וגם על סוג התזיקים שאפשר להפיק מהנפט הגולמי. מנפט קל ומתוק אפשר להפיק יותר בנזין, סולר ודלק סילוני. נפט כבד וחמוץ מתאים יותר למוצרים אחרים, כמו דלק ימי או ביטומן לאספלט. בתי זיקוק נבנים לרוב כך שיפעלו ביעילות

מרבית עם סוג מסוים של נפט גולמי. הם אמנם יכולים לעבד גם סוגים אחרים בעת הצורך, אך לא באותה רמת רווחיות ולא באותה יעילות.

[@Adam Tooze](#) – קרדיט לגרפיקה

הנפט האיראני הוא ברובו נפט בינוני-חמוץ, ולכן לא כל בית זיקוק יכול להפיק ממנו את אותם התזקיקים באותה יעילות. מדינות כמו הודו, יפן, דרום קוריאה וסינגפור מחזיקות ביכולות זיקוק מתקדמות יותר, ו ולכן הן צפויות להיות המרוויחות העיקריות מהמהלך. לעומת זאת מדינות התלויות ביבוא תזקיקים ופחות בזיקוק עצמאי, כמו הפיליפינים, סרי לנקה, וייטנאם ואוסטרליה, פגיעות יותר לשיבושים ממושכים.

כאן נכנסת גם סין לתמונה, משום שהיא מחזיקה בכושר זיקוק עצום ובמלאים משמעותיים, ולכן יש לה השפעה רבה לא רק על שוק הנפט, אלא גם על מחירי הבנזין והסולר ברחבי אסיה. גם ללא ההקלה האמריקנית על הנפט האיראני, בייג'ינג יכולה הייתה להזרים לשוק נפט או תזקיקים ממאגרים קיימים ולהקל על המחירים, אך היא אינה צפויה לעשות זאת, שכן היא אינה צפויה לסבול ממחסור בטווח הקצר.

סין הודיעה כבר בשבוע הראשון של המלחמה על הגבלות על יצוא תזקיקים מהמדינה, ובכך הביאה לעליית מחירים מהירה של בנזין וסולר במדינות כמו תאילנד, הפיליפינים ווייטנאם. ייתכן שמבחינת סין זהו גם מנוף מדיני, כזה שמגביר את הלחץ על ארה"ב להביא לסיום מהיר של הלחימה, או לכל הפחות מאפשר לה להפוך אנרגיה לכלי מיקוח אזורי ולמכור בהמשך תזקיקים בתמורה להטבות פוליטיות.

הביקורת המרכזית על המהלך האמריקני היא שהסרת סנקציות הנפט מחזקת את המשטר האיראני ומעשירה את קופתה במהלך המלחמה. שר האוצר האמריקני, סקוט בסנט, טען שוושניגטון תעקוב אחר המכירות ותקשה על איראן לקבל גישה להכנסות, ואף הדגיש שמדיניות "הלחץ המקסימלי" על היכולת האיראנית להשתמש במערכת הפיננסית הבינלאומית תימשך. עם זאת, לא הובהר כיצד ימנעו מאיראן לעקוף את ההגבלות, כפי שעשתה עד כה. בדפוסי המסחר מול סין, איראן השתמשה לא פעם בעסקאות ברטר, במזומן, או בתשלומים ביואן ולא בדולרים. במקרים אחרים היא נעזרה במדינות ובחברות מתווכות כדי "לכבס" את מקור הנפט, בעיקר עומאן ומלזיה, והסתמכה על חשבונות בנק מחוץ לאיראן במדינות כמו קטאר, איחוד האמירויות, מאוריציוס, ועוד, בידיעה מלאה של המדינות המערבות.

יחד עם זאת, ניתן לטעון שהאפשרויות של איראן לעקוף את ההגבלות האמריקניות הצטמצמו מאז תחילת המלחמה, לאחר שאיראן הפציצה חלק מהמדינות בהן נעזרה ורכשה לעצמה שורה של אויבים נוספים. איחוד האמירויות למשל, הודיעה כבר ב-5 במרץ שהיא [שוקלת להקפיא חשבונות איראניים במדינה](#). הדבר מאפשר לאמריקנים לטעון בביטחון רב יותר שיש להם שליטה על התגמולים שיגיעו מהנפט האיראני שיימכר, בין אם זה נכון או לא.

בטווח הקצר נראה שזהו צעד אמריקני מחושב יחסית. לפי הצהרות הממשל עצמו, מטרתו אינה לשקם את כלכלת איראן אלא לשחרר במהירות נפט שכבר הופק ושכבר נמצא בים, כדי להוריד לחץ מהשוק לכשבועיים בזמן שמחירי הנפט נסקו והגיעו לשיא של כמעט ארבע שנים. מבחינת וושינגטון זהו מחיר מוגבל שהיא מוכנה לשלם כדי להרוויח זמן, לייצב את שוק האנרגיה, ולשמר לעצמה חופש פעולה רחב יותר במלחמה, לפחות עד שתוכל לצמצם גם את איום הסגירה של מצר הורמוז.

ד"ר עילי רטיג הוא מרצה במחלקה למדעי המדינה וחוקר בכיר במרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים באוניברסיטת בר-אילן. הוא חוקר גיאופוליטיקה של אנרגיה וביטחון לאומי.